

Špičkovému neurochirurgovi MUDr. Vladimíru Benešovi jsem volala do nemocnice v osm ráno, abychom si domluvili rozhovor. Zrovna sloužil na ambulanci: „Přijďte večer, kdy chcete, jsem tu až do zítřejšího odpoledne.“ No a co myslíte, že pan profesor dělá, když přijde večer domů? Spustí úplně stejný počítač, jaký má v práci, a protože má vzdálené připojení, dívá se v něm na tytéž mozky jako ve špitále. Lidské obličej si nepamatuje, zato rentgenové snímky vždycky. A občas preparuje ještě při usínání. Takže ono to vlastně nikdy nekončí. „Kdo chtěl pracovat od – do, neměl chodit na medicínu. Je to můj koníček, tak vlastně nepracuju, ale bavím se.“ Za ty roky, co dělám rozhovory s lidmi, kteří to někam dotáhli, se to pravidelně opakuje: Ti nejlepší bez své práce prostě nemohou být. Iva Janžurová mi s jistou zdráhamostí řekla (zatímco její manžel Remunda za ní obracel oči v sloup), že tak ráda hraje, až jí vždycky připadalo divné, že za to ještě dostává peníze. Adolf Born v osmdesáti vykuklí nevěřičně oči: „A co by tak měl člověk dělat jiného než pracovat?“ To, že profesor Otto Wichterle vyrobil své první měkké kontaktní čočky doma v garáži na dětské stavebnici Merkur za pomoci dynama z bicyklu, ví kdekdo. Jenže ono se to stalo, a to už asi nevíte, v roce 1961 na Štědrý den odpoledne, v době, kdy se většina národa svátečně povaluje. Mít práci jako koníčka je možná největší štěstí v životě. Potká jen málokoho. Mám to velké štěstí, že se mi to taky stalo.

*Výběr z rozhovorů, které vyšly v letech 2000–2011
v magazínu Pátek Lidových novin.*

V krizi s úsměvem

ZDENĚK A JAN SVĚRÁKOVI

„Obrousili mi zub, koukejte. A musím se tam ještě dneska vrátit,“ ukazuje mi pahýl vlevo dole v chrupu muž považovaný někdy za reinkarnaci Jana Amose Komenského (narodili se oba 28. března), jindy za novodobého Jana Wericha – herec, textař, scenárista a spisovatel Zdeněk Svěrák. V kavárně nám rezervovali stůl na molu nad ostatními hosty. „Jako na kapitánském můstku Titaniku, vidíte,“ ohodnotil to otec Jára Cimrmana. A tak jsme si začali na tom Titaniku povídat a čekali, až přijde jeho syn z masa a kostí – Jan Svěrák.

Za pár dní bude mít premiéru dokumentární film Tatínek, který o vás natočil váš syn. Nemáte nad svou „mramorizací“ trochu morbidní pocit? Jako kdybyste se díval na vlastní funus?

Zdeněk: Něco tam je takovýho. Jako že už je všechno odžito a teď už jenom, jak bude vypadat ten pomníček. Jenže ono je třeba na takovýhle velký medailon zvolit tu pravou chvíli. Aby nebylo pozdě. A ta chvíle asi už nastala. Protože já už jsem za zenitem, ale ještě nejsem tak duševně použitý, abych to nebyl schopen komentovat.

Překvapilo mě, kolik událostí skutečného života Zdenka Svěráka se dostalo do vašich scénářů. Jmenujete se Zdeněk po zemřelém bratříčkovi, který šlápl na rezavý hřebík. Měl jste učitele v rajtkách a s rákoskou. Jako kluci jste čurali z mostu na vojenské vlaky. Váš otec pracoval v elektrárně a pivo si chladil na sedmém schodě... Funguje to ve scénáři líp, když je to pravda? Nebo prostě nemáte dost fantazie?

Zdeněk: Možná že tam nedostatek fantazie je taky. Ale já mám ověřeno, že nejlepším scenáristou je život. Já si nejsem schopen vymyslet tak dobré příběhy, jako jsou ty, co se

opravdu staly. A všechno, co jsem dal do filmů z vlastních zážitků, má taky záruku, že jsem to neopsal. Protože člověk neví, když ho něco napadne, jestli to nemá někde v mozku z nějakýho filmu nebo z knížky.

Právě teď někdy jsme měli sedět na premiéře nové veselohry Zdeňka a Jana Svěrákových z prostředí hypermarketu – Vratné lahve. Váš syn se dokonce nechal zaměstnat v Albertu, aby nasál atmosféru. A pak těsně před natáčecím projekt zastavil. Co se stalo?

Zdeněk: Možná se stalo, že už jsem tak za zenitem, že ten scénář jen něco opakuje, anebo není dostatečně dobrý. Ale já říkám možná. Protože když jsem to dopsal, měl jsem pocit, že by z toho mohla vzniknout solidní komedie. Ne veledílo, ale docela vkusný podívání. Otázka je, jestli mám pravdu já, nebo Honza. Možná že Honza nechce točit něco jenom průměrného. On, aby se do toho pustil, tak v tom musí cítit událost: Teďka natočím něco, co tu ještě nebylo. Aby mu stálo za to do toho vrhnout všechny síly.

Jak se pozná, že je scénář dobrý? S Vesničkou mou, střediskovou vás přece kdysi na Barrandově taky nejdřív vyhodili...

Zdeněk: To je pravda. (*Dorazil Jan Svěrák, s otcem se vítají polibkem.*) Oni mě s tím vyhodili, protože se mylili v tom, že v komedii nemůže vystupovat retardovaný člověk. Já jsem se rozhodl, že se na scénář Vratných lahví rok nepodívám. V prosinci to bude rok od chvíle, kdy mi Honza oznámil, že to nechce. Tak si to znova přečtu a snad budu objektivnější a kritičtější. A pátou verzi scénáře každopádně ještě udělám, abych měl čistý svědomí, že mi někde nesmrdí něco nedodělanýho.

Takže váš úspěšný tandem je momentálně v krizi?

Zdeněk: Krize to určitě je. Já to ve filmu Tatínek sám říkám, že každý posvícení jednou skončí. Třeba to „jednou“ je už teď. Ale třeba ještě najdem nějakou látku, nad kterou oba zajásáme.

V čem je ten scénář špatný?

Jan Svěrák: *(Vzdychne.)* Ten scénář je o stáří, a měla to být komedie. To bylo zadání, že jo? *(Obrací se na otce jako učitel na žáčka.)* Ale stáří není zase až taková sranda, aby to byla jenom komedie. A když je to o stáří, je to tedy z vod, ve kterých se táta teď dobře orientuje...

Zdeněk: ...řekni plave, paní Plavcová tomu bude dobře rozumět.

Jan: A ono to přitom není nijak objektivní, až bych řekl, že to není ani upřímný. Skoro tátu podezírám, že tu vidinu stáří, kdy vás už nikdo nechce, by rád pro sebe udělal nějak snesitelnější. Anebo to opravdu tak nevidí, protože on sám má to stáří jiný. Jeho chtěj. Má divadlo. Není odsunutej na vedlejší kolej.

Zdeněk: Já jsem šel tak daleko, jak jsem mohl. A on by chtěl, abych šel ještě dál. Přitom on se nemůže úplně vžít do mé situace. Natočil skvěle film o mém dětství, Obecnou školu, protože sám byl dítě. Ale stařec ještě nebyl.

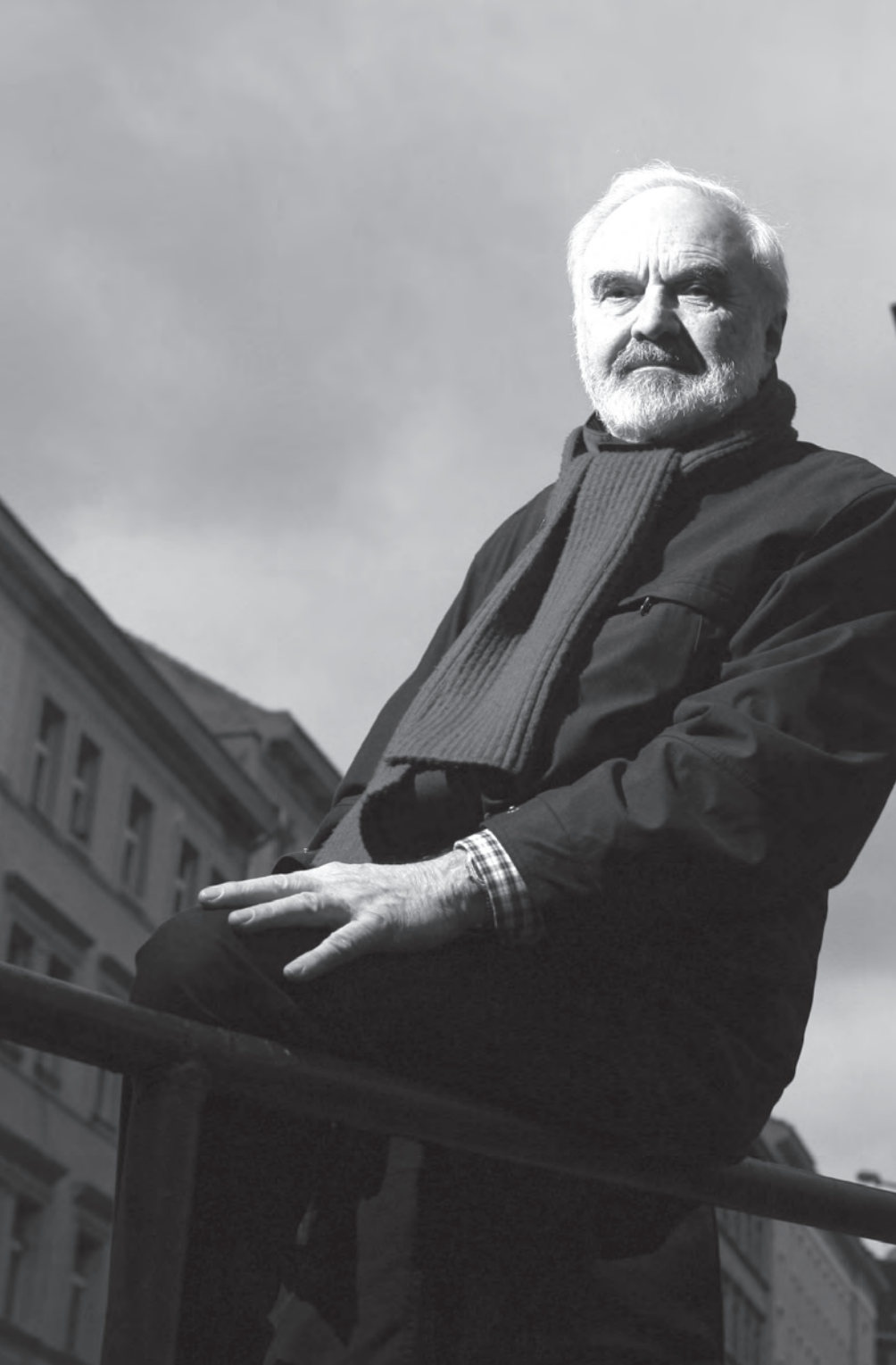
V Tatínkovi na jednom místě pronesete: „Žena mi říká: Neříkej mu hajzle – je to otec tvých vnoučat.“ To vás musel syn hodně rozčítit, když jste vzdor své pověstné slušnosti použil takové slovo.

Zdeněk: No tak já se do novin takhle nevyjadřuju, ale v soukromí tak mluvím. To bylo po tý ráně. Film už byl na spadnutí, už byl obsazen a já se těšil, že začneme točit. A všechno, divadelní povinnosti a tak, jsem tomu přizpůsobil. No a když mi pak řekl, že to točit nechce, tak jsem jiný slovo v tu chvíli pro něj nenašel.

Cítil jste to jako nevděk? Přece jen vaše jméno synovi otevíralo dveře.

Zdeněk: No jistě! Ale třeba mě zachránil od maléru, já nevím. To budeme vědět za několik let.

Vás nenapadlo nabídnout to jinému režisérovi?

Zdeněk: No tak, nenapadlo... To víte, že to člověka napadne. Ale nechci to, no. Zatím.

Člověk by si myslel, že po Oscarovi musí každému filmaři stoupnout sebevědomí a všechno už jde samo...

Jan: V té naší profesi ukazatel toho, jestli se vám to povedlo, nebo ne, je hrozně špatně čitelný. Každá takováhle cena vám pomůže to trošku vidět jasněji a aspoň na chvíli vám zvedne sebevědomí. A pomůže vám to i v zahraničí při financování dalších projektů. Ale na druhou stranu to je zase nastavená laťka, která se strašně těžko přeskakuje. Takže třeba by měl člověk i chuť další film natočit pod cizím jménem, jestli mi rozumíte.

Dá se říct, že Koljou jste udělali díru do světa, a máte ještě další film, který byl na Oscara nominován. Proč vlastně už dávno netočíte v Hollywoodu?

Jan: Jednak jsem se bál, protože to je v cizině, a tam je všechno jinak. Najednou bych byl vykořeněnej. A druhá obava byla točit film, o kterým naprosto nejsem přesvědčenej, že bych ho chtěl dělat. A ty scénáře, který mi z Hollywoodu nabízeli, byly buď hodně špatný, nebo tam bylo nějaký velký „ale“.

Je pravda, že jste odmítl takové náměty jako Dobrý Will Hunting nebo Pravidla moštárny?

Jan: Odmítl. U Pravidel moštárny mě hrozně bavilo to téma sirotčince, to bych uměl. Ale když jsem se dostal ke scénám, jak černoši na farmě sbírají jablka, a ještě se tam dost zásadně řeší incest, a pětina filmu měla být o tom, tak jsem si říkal: Pozor, tady se teď dotýkám něčeho, o čem nevím vůbec nic. Nikdy jsem neměl černocha kamaráda, o černoších nevím nic a o incestu taky ne. Takže jsem se toho zalek’.

Kolik těch scénářů z Ameriky dostáváte?

Jan: Přišlo jich asi padesát nebo šedesát, ale už to ustává. Teď tak tři ročně.

Takže co vlastně teď děláte?

Jan: S Alicí Nellis pracujeme na jednom námětu pro mě. Jinak čtu.

A co vás živí? Ještě pořád Kolja?

Jan: Ještě pořád Kolja. A podařilo se mi vydat své starší filmy na DVD, a to taky nějaký drobný přináší.

Tmavomodrý svět byl finančně neúspěšný?

Jan: Stál bohužel hodně peněz, asi dvě stě čtyřicet milionů, a vrátilo se tak sto osmdesát milionů. Takže pro producenta byl neúspěšný, ale jako režisér jsem byl naštěstí dobře zaplacen.

Kdy si nejvíc uvědomujete váš generační rozdíl?

Zdeněk: Neuvěřitelný je, že já na to někdy zapomínám. Protože my si většinou tak rozumíme, že s ním mluvím jako s klukama z divadla. S klukama myslím s šedesátiletějma a víceletějma klukama. Jeden podstatnej rozdíl vidím: Že pro mě je legrace něco, co uctívám jako hodnotu. Když se podaří udělat scénu, kde je naděje, že se publikum bude smát, tak to je pro mě hodnota. Kdežto pro Honzu je to jen taková pomocná zbraň. On tam potřebuje mít ještě něco jinýho a humor jen jako koření.

Jan: Taky třeba to, že ti vyčítám, že ty céděčka, ty tvý Hodiny zpěvu, mají tak příšerný obaly. Vám, vaší generaci, stačí, že jsou tam pěkný písničky, že jsou tam slova, který se rýmujou a jsou legrační. Ale jak je ta hudba „zmástrovaná“, jak je udělanej ten obal, to už je vám jedno. Já mám rád, když je to dokonalý celý.

Není to taky tím, že mladší generace je odchovaná víc klipy než slovem? Že víc podléhá vizuálním vjemům?

Jan: Určitě. Vždyť si toho všimněte u filmů – přestaly mít chytrý dialogy. Když si vzpomenete na filmy z šedesátých sedmdesátých let, tak tam ty dialogy jiskřily jedna radost.

Dokonce i anglický a americký filmy s titulka...

Zdeněk: (*Skočí mu do řeči.*) Takový jsou Vratný lahve, tam jsou báječný dialogy.

Jan: Ach jo... (*Oba se smějí.*) Jenže tehdy to tam jiskřilo a bylo tam něco zásadního, kdežto v těch Vratných lahvích se jenom tak jako... slintá.

Zdeněk: No, no, no...

Jan: Tam se prostě tomu opravdovému problému vyhneme, abychom se ho náhodou nelekli. (*Říká to s nečekanou tvrdostí.*) Ono je to taky tím, a tys to, člověče, říkal, že to psaní, když to chcete dělat opravdu, je hrozně vyčerpávající záležitost srdeční. (*Obrací se na otce.*) Protože vy si musíte to, co ty vaše postavy, vlastně nejdřív prožít, než to napíšete. A ono už se mu nechce se takhle konfrontovat s tou představou. Protože to je strašlivě vyčerpávající. Ono by ho to mohlo taky zabít. Představovat si na vlastní kůži, jaký to je být starej, když tě nikdo nechce, a blížit se k tý smrti. To přece není moc zábavná věc, dělat to šest hodin denně. Takže on kolem toho radši tak jako žertuje, dělá ty ornamenty. Ale to já nechci! (*Skoro křičí.*) I když je to třeba vtipný.

Není to trochu sadistické chtít po stárnoucím muži, aby nedělal ornamenty kolem stáří a smrti?

Jan: Heleďte se, já si to můžu dovolit, protože táta o mně ví, že jinak ho uctívám. On je strašný pracant. Já jsem flákač. Já se dokážu jenom tak válet. To on nedokáže, furt něco dělá, pracuje na zahradě, dělá písničky, divadlo... To je tak pracovitej člověk, že když o něm řeknu, že se něčemu vyhýbá, má k tomu asi i zásadnější důvody než lenost.

Dal jste synovi v začátcích nějakou dobrou radu?

Zdeněk: Říkal jsem mu, že herci mají rádi, když je režisér dokonale připravenej. Když si ví rady. Že je zneklidňuje, když si teprve na place promýšlí, co by měl dělat. Mě to vždycky štválo a říkal jsem si: To sis měl, kamaráde, promyslet doma. A ne teďka říkat, nemohli bysme to vzít odsud?

Nebo že by odsud, já nevím – co myslíte?

Jan: Radils mi víc věcí. Třeba to, co teďka používám proti tobě. Že při psaní je každé zbytečné slovo zbytečné. Učil mě škrtat. Tohle si řek' ve větě předtím, to nemusíš opakovat, tohle s tím nesouvisí. Tady se rozkecáváš. Dělá ti radost, že si umíš sestrotit komplikovanou větu, ale je to blbost, pryč s tím. A ještě mi vštěpoval, že po každém natáčecím dni nemám zapomenout všem poděkovat.

Není obtížné vystupovat vůči otci jako autorita? Režirovat ho, vracet mu scénář...

Jan: Pamatuju se, že u Obecný školy jsem měl hroznej strach, abych mu to nezkazil. Ale u Kolji už jsem tohle vůbec necítil. Tam to byla čirá radost z toho, že toho svýho hlavního hrdinu tak dobře znám, že vím o každým jeho pohybu, co znamená, poznám, kdy je unavenej, kdy je falešnej. A že mu můžu pomáhat tím, že to zastavím, že mu třeba něco pošeptám.

Cítili jste někdy jeden před druhým při natáčení stud?

Zdeněk: V Koljovi byla třeba místa, kdy jsem si říkal: Sakra, tady jsem v posteli s Libuškou Šafránkovou anebo s tou mladou cellistkou. A musí to zrovna být před vlastním dítětem?

Jan: Mě to, člověče, docela jako perverzně vzrušovalo. Nebo ne vzrušovalo, ale těšilo mě to, hřál mě ten pocit, že můžu pro svýho tátu vybírat do postele milenky. (*Oba se smějí.*) Já říkám: Líbila by se ti tahle? – „Jo, ta je pěkná...“ To bych chtěl, aby mi můj syn taky jednou tohle dopřál.

Je hezké být scenáristou? Nebo je to spíš to trápení?

Zdeněk: Je to hrozně náročná práce na psychiku. A je to čím dál větší trápení. To souvisí s tím, že organismus už není tak odolnej. Já jsem při těch Vratných lahvích měl týdny nespavosti, právě proto, že už jsem se nedokázal toho vzrušení z psaní vůbec zbavit. Chodil jsem na procházky, protože jsem si myslel, že přijdu na jiný myšlenky, ale neuměl jsem

už přijít na jiný myšlenky. I při té procházce jsem pořád řešil, jak by to mělo být dál a jestli je to dobrý.

Je to hezké být režisér?

Jan: No je. Protože nemusíte psát scénáře. Vy dostanete, ne, vy si vyberete scénář, který se vám líbí. Vyberete si, co chcete prožít, a zrealizujete si to. Ten film si nejdřív vysníte v hlavě podle receptu, který vám scenárista připraví, vidíte ho trojrozměrně, a pak si ten svůj trojrozměrný sen uskutečníte. Takže režisér je trošku pámbůh. Nebo si tak aspoň může chvíli připadat. Proto my režiséři býváme arogantní, protože nám je umožněno čas od času si zahrát na Stvořitele. Vždyť my umíme dělat i počasí!

Užíváte si při natáčení tu moc? Baví vás to?

Jan: To víte, že jo, to je součást toho vzrušení.

Skončí to s natáčením?

Jan: Za čas to vyprchá.

Zdeněk: No počkej, vyprchá... On je protivnej tím, že když natáčí, tak má na všechno lidi. Musí mít lidi, jinak by se zbláznil. Ale to pak přenáší nechtěně domů. Že si třeba posílá pro něco, tohle zorganizuj ty a tak... Ale nemůže za to.

Jan: Třeba co? (*Tváří se trochu dotčeně.*)

Zdeněk: Ale to není jen tvůj případ, i Láďa Smoljak to dělal. A teprve, když uteče nějaký čas od natáčení, tak ho to přejde. Zjistí, že nemá na všechno lidi, že musí něco udělat taky sám.

Točí se stále nové a nové filmy. Co myslíte, že o nás jednou řeknou budoucím generacím?

Zdeněk: Na filmech, který jsme dělali za totáče, to ještě Honza režisérem nebyl, nacházím po letech svědectví o době. Třeba Na samotě u lesa to naše celonárodní chalupaření. Je to snímek doby, kterež žloutne, ale je to tam. Zrovna tak v Kulovém blesku. Ale nejvěrnější snímek té doby je Nejistá sezóna. Protože jsme si s Láďou Smoljakem řekli, že si nic

vymýšlet nebudeme, všechno uděláme tak, jak se to stalo. To je opravdu dobová fotka.

Jan: Já nevím, co se budoucí dozvedí z mých filmů. Ale z filmů, které vznikly v posledním desetiletí, asi budou mít dojem, že jsme se v týchle etapě chtěli jenom bavit. Což docela souvisí s názorem, že naše civilizace je už za vrcholem, že už jsme v dekadentní fázi toho mejdanu. Že obsah se už vytratil. A je zajímavý, že v tátových filmech z doby totáče, a dělali je taky proto, aby pobavili, ten obsah ještě byl.

Jak jste si jako kluk představoval svoje stáří?

Zdeněk: Moc jsem si to nepředstavoval. Rozhodně jsem si nemyslel, že budu v penzijním věku takhle pracovítej. Já vím, že tatínek, když mu bylo šedesát, tak to prostě zapích, rozloučil se se zaměstnanci své milované transformační stanice Praha-jih, odstěhoval se na venkov a věnoval se včelám, holubům a zelenině. Kdežto já jsem sice nějak tu šedesátku oslavil, ale naprosto nic se nemění. Žádný zapíchnutí se nekonalo. Jedu dál, i když mi kočár vrže.

Copak vám tatínek žádné dobré rady nedal?

Zdeněk: Ale dal. Třeba: Nekuř nalačno. Nebo: Buď to dělej pořádně, nebo vůbec. Nebo rada u ponku spojená většinou s pohlavkem: Nežůžlej to kleštěma, když vynalezli klíč. A taky říkal: Vem si příklad ze mě, napiju se rád, ale nikdy jsem se neopil. Dlouho jsem tomu věřil. Když jsem ho pak viděl tak namazanýho, že se to nedalo popřít, řekl mi: Pamatuj si, jednou za život je to nutný.

ZDENĚK SVĚRÁK (1936) vystudoval Vysokou školu pedagogickou, učil na Žatecku, v šedesátých letech byl redaktorem Československého rozhlasu, později, až do roku 1991, scenáristou na Barrandově. Od roku 1967 je hercem a uměleckým vedoucím Divadla Jára Cimrmana, je autorem nebo spoluautorem řady zdejších inscenací. Napsal scénáře filmů, které patří k českým filmovým hitům (například Vrchní, prchni, Tři veteráni,

Vesničko má, středisková – nominace na Oscara, Obecná škola – nominace na Oscara, Kolja – Oscar 1996). Spolu s Ladislavem Smoljakem napsal scénář například k filmům Jáchyme, hoď ho do stroje, Marečku, podejte mi pero, Kulový blesk, Nejistá sezóna. Proslavil se i jako herec (Co je vám, doktore, Jako jed, Obecná škola, Kolja...), je autorem několika knih a stovek písniček pro děti (s Jaroslavem Uhlířem). Angažuje se pro handicapované (Nadace Paraple). Má řadu vyznamenání, například Českého lva za Kolju (1997), medaili Za zásluhy (1999). Je ženatý, kromě syna má i dceru Hanu.

JAN SVĚRÁK (1965) vystudoval dokumentaristiku na FAMU. Za svůj studentský film Ropáci obdržel takzvaného studentského Oscara (1988). Jeho režijní celovečerní debut byl Obecná škola. Za film Kolja získal Oscara. Je režisérem i kultovní Jízdy a Tmavomodrého světa. O svém otci natočil dokument Tatínek. Má na svém kontě řadu mezinárodních cen i Českých lvů. Ženil se v jednadvaceti, má dceru a syna. Film Vratné lahve podle otcova scénáře Jan Svěrák nakonec natočil (2007). Na MFF v Karlových Varech dostal cenu za nejlepší scénář, získal také tři České lvy a několik mezinárodních ocenění.

17. 9. 2004

Architekt & múza Líza

ELIŠKA A JAN KAPLIČTÍ

Rozmlouvali jsme ve třech v malostranské kavárně Cukrkávalimónáda. Vlastně ještě někdo s námi byl. Neměl tvář, jen pohlaví a jméno. Pod stolem, v Eliščině břiše, zrovna to dopoledne hrál mistrák ve fotbale. Za pár dní se má narodit malá Johanka, dcera nejznámějšího českého architekta Jana Kaplického a filmové producentky Elišky Kaplický Fuchsové. Možná že právě teď, když si čtete v Pátku, se dobývá na svět, nebo už dokonce pláče v postýlce bez pravých úhlů, navržené futuristickým tatínkem. Národní knihovna alias letenská chobotnice jako by teď pod dojmem silnějších věcí ustoupila do pozadí. Boj o domov pro deset milionů českých knih ale Kapličtí rozhodně nevzdali. V novém roce prý bude řada nových akcí, například celonárodní sbírka. Prostý lid se bude skládat na svou knihovnu jako kdysi na Národní divadlo. Mimochodem, bylo moc příjemné s manželi Kaplickými pobýt. Z architektonického vizionáře, mezi novináři pověstného svým zasmušilým mrzutstvím, totiž půvabná Eliška nějakým kouzlem udělala jemného, usmívajícího se džentlmena. Už dávno jsem taky z nějakého páru necítila takovou vzájemnou něhu. A to mezi nimi leží jednačtyřicet let.

Když má člověk někoho rád, věkový rozdíl nevnímá. Přesto – existují momenty, kdy si ho uvědomujete?

Eliška: No... když mi třeba Johan podrží dveře. Nebo když si sedne, teprve až já si sednu. Nebo mě oblíká do kabátu – to si uvědomím ten rozdíl. Mladí muži by se mohli učit.

Jan: Nebo ti taky vykám.

Eliška: Někdy se mě ale zeptá, když řeknu nějaký běžný slovo, co to je. Vůbec to neví. My jsme se teď o Vánocích dívali na Kristiána...

Jan: ...z blbosti, to neberem vážně...

Eliška: ...a v Kristiánovi je vidět něco podobného. Co ještě?

Už vím – já ti podám sejra z ledničky a ty řekneš: Rukulíbám! Hezký, ne? Akorát to trošku zarazí. Taky se směješ tomu mému zpívání: „Líííííínkóóó, ty si z Prahýýý?“ Já si to neuvědomuju.

Jan: V Praze se zpívalo vždycky. Co mě šokuje, je ta spousta rusismů v češtině. Třeba názvy stanic metra, Trávníček se musí obracet v hrobě. Hradčanská – to přece není česky! Česky je stanice Hradčany. Já na to mám ucho z války, tehdy to zase všechno bylo podle němčiny. Zkratka okupace jako okupace.

Mimochodem – ještě pořád si, pane Kaplický, píšete deník?

Jan: To pořád. Ale to není deník v pravém slova smyslu. Spíš nápady.

Smí do něj nahlédnout vaše žena?

Jan: Ta jediná smí. A děsím se, že to jednoho dne bude někdo číst. I když tam nejsou postřehy o lidech, spíš k profesi, lepím si tam obrázky, různé voloviny. Nápady na šaty pro soukromou potřebu, všelijaké detaily. Je tam ale taky první obrázek knihovny, to ještě vypadala jinak.

Jak přijal zprávu, že bude mít sestřičku, váš třináctiletý syn Josef?

Jan: Moc dobře. A taky se zasloužil o jméno Johanka.

A umíte, paní Eliško, vařit svíčkovou? Pan Kaplický tvrdí, že svíčková Josefa zajímá ze všeho nejvíc.

Eliška: No to neumím. Ale maminka to umí.

Jan: Vidíte? Knedlíky neumí, svíčkovou neumí, a přesto se vdala!

Eliška: No právě maminka to napravuje, že nám občas uvaří. A protože Josef chce být šéfkuchařem, je dobré vymetat s ním podniky. Svíčková je všude jiná.

Jan: Chce být šéfkuchařem a bere to dost vážně. Učí se v jednom slavném londýnském restauránu. Hrozně ho tam

komandujou, třeba jak krájet petržel. Krájí ji někdy i sedm hodin. Nepřeháním.

Vaše maminka, paní Eliško, se třikrát vdala a vždycky za architekta. Co je na architektech tak neodolatelného, že jdete v jejich stopách?

Eliška: V jejich stopách? Proboha, vy jako myslíte, že se taky třikrát vdám? Ale to, že jsme se s Johanem vzali, byl spíš osud, to nikdo neplánoval. I když pravda je, že to byla maminka, kdo mě tenkrát poslal na Johanovu přednášku do Veletržního paláce. Tam jsem ho poprvé viděla. A dala mu svou vizitku.

Jan: Ještě ji mám schovanou.

Eliška: Pánbůh si s námi zkrátka trošku zahrává. My jsme tam tenkrát šly celá rodina: moje sestra Ester Miluničová (*dcera architekta Miluniče*), maminka, já. A já tam rovnou vzala celý štáb a tu přednášku jsme natočili, protože jsme tušili, že to bude událost – a taky byla.

Změnilo těhotenství váš vztah? Ještě pořád je pro vás vaše žena „femme fatale“, jak jste řekl před rokem?

Jan: No to je! Jen tenkrát to bylo podškrtnuto dvakrát a teď bych to podškrtnul čtyřikrát. Tady se vyvinulo něco... rozhodně křivka jde nahoru. I když si člověk v téhle situaci musí zvyknout dělit to ze začátku jedenačtvrtkrát, pak jedena-půlkrát, za chvíli jedna ku dvěma. Já nevím, jak ty to vidíš? (*Obrací se na Elišku.*)

Eliška: Já si naopak myslím, že s dítětem je člověk silnější. A že dítě to taky úplně spojí, větší souhry nejde dosáhnout. Dítě přijde na svět a nedá se to zastavit. Člověk má někdy tendenci trápit se nad nějakou hloupostí, ale když si tohle uvědomí, najednou nad vším plave. Já mám ale problém o tom s lidmi mluvit. Představte si, že jdete po ulici nebo děláme rozhovor – a přitom vás pořád tadyhle kope chodidlem nějaký dítě. To je těžké zprostředkovat. Člověk jako by měl najednou nějaký šestý smysl.

Vzpomínáte si teď častěji na své rodiče, na to, čím vás ovlivnili?

Eliška: Mě nejvíc ovlivnili láskou. Maminka se nám věnovala úplně naplno. Ne jako teď, když se u toho maminky snaží i pracovat.

Jan: Já měl tu výhodu, že se rodiče nerozešli, pořád tam byli dva okolo mě. Neměl jsem bratry ani sestry, ale byla válka a zásadnější starosti – aby člověk přežil, aby se uživil. Když mi byl tak rok, odjela se mnou matka na Moravu, protože se očekávaly nálety na Prahu. Já byl v rodině taky jediný, kdo dostával mlíko a máslo, to už dnes nikdo nechápe.

Na čem rodičům při výchově nejvíc záleželo?

Jan: Podporovali mě, jak to jen šlo. Našli například obecnou školu, kde se vyučovala angličtina. Za německými zády, v budově, kde je dnes Viola. Ta angličtina mi postavila věci do jiných souvislostí. Strašné je, když se člověk nenaučí žádný jazyk. To se netýká jenom Čechů. Když se Angličan nenaučí jiný jazyk než angličtinu, je to šílená bariéra. Tadyhle mladou dámu... hned pošlem někam, aby se přiučila. (*Ukáže Elišce na břicho.*) Nebo mi taky rodiče začali strkat zajímavé knihy a časopisy, které tady běžně nebyly k mání. A potom to prostředí. Náš dům byl sice obyčejný, ale zahradu i interiér navrhoval otec, každý kousek nábytku byl něčím zajímavý, každá lžička pečlivě vybraná. Já si to tehdy neuvědomoval, ale bylo to naprosto zásadní pro vývoj vkusu, všechno, co je okolo dítěte, každý detail, se jednou vrátí jako hodnota. Taky je důležité odtáhnout dítě třeba i nějakým násilím do muzea nebo galerie. Mě takhle odtáhli na přednášku o Rodinovi, kolik mi bylo – čtyři? I když jsem tomu nerozuměl, je hrozně důležité, aby dítě nevidělo jen nějaký supermarket.

Eliška: Mě jako dítě hodně ovlivnily různé návštěvy. Nebo když nás maminka dala k panu Muchovi, do jeho domu na Hradčanském náměstí. A my tam se ségrou zvedaly telefony a měly z toho srandu. Tady jsem taky poprvé v životě viděla černošku, to mi bylo tak sedm.

Vaše maminka byla vyhlášená krasavice. A u Jiřího Muchy se zase pořádaly vyhlášené mejdany...

Eliška: No... my jsme to tehdy samozřejmě nevěděly. A když tam ta černoška tak zničehonic ležela, my si to se ségrou vysvětlovaly jinak než jako mejdan... Ten tajuplný dům, tygří kůže na zemi, postel s nebesy po Valdštejnovi, nic podobného jsem předtím neviděla. To mě ovlivnilo hodně. I to, že jsme měli v rodině tolik tatínků a že nás máma občas nechávala u různých kamarádů. Měli jsme vlastně odmala tu vidinu světa hodně otevřenou. Taky si vzpomínám, jak mě maminka jednou doprovázela z klavíru, byl zrovna 28. říjen a u Muzea se demonstrovalo. Tak mě postavila na popelnici, aby mě neudupali. Pak jsme utíkaly Václavákem před slzným plynem, ale všichni zavírali dveře a přes sklo na nás koukali. Máma je prosila, že má malé dítě. Neotevřeli. Od té doby přesně vím, jak vypadá estébák.

Vím o vás, pane Kaplický, že nenavrhujete jen domy, ale taky bikiny nebo přibory. Nemáte chuť navrhnout pro Johanku dupačky nebo dětskou postýlku?

Jan: Postýlka se plánuje, už existuje výkres, snad to stihnem. Na dupačky bych si netrouf'. Ale možná nějaký miniaturní šaty... to by mě docela bavilo. První róba, to by bylo dobrý. Hlavně aby to někdo uměl ušít, namalovat můžete všechno.

Bude ta postýlka něčím zvláštní?

Jan: Ano. Je na kolečkách a hlavně dost vysoko, takže se nemusíte sklánět. A dítě si neublíží, má tam takový... šprycle? Jak se to řekne?

Eliška: No šprycle.

Jan: Tak ty šprycle budou z provázků, takže se to prohne. Dítě si o to neomlátí hlavu.

Bude mít ta postýlka pravé úhly?

Jan: (*Žděsí se.*) To chraň bůh! Doufám teda, že se to dítě nenarodí jako nějaká krabička...

Eliška: (*Pohladí si břicho.*) Nevypadá to na to.

Jan: Přece jen když vystrčí nohu... Ne ne, hlava je určitě kulatá, to už jsme viděli, že jo? Spací pytel dneska už taky není čtverhranný, a kdysi býval. To je logický vývoj. A všechny ty historický šátky, ve kterých se v různých kulturách nosily děti, byly šiřatý. Taky se děti nosily na zádech. Teď přišli vědci na to, že je důležité, aby dítě v kočárku vidělo na matku, ne aby samo koukalo dopředu. Neví si pak rady s tím, co vidí.

Projevuje se architekt a designér ještě jinak v provozu domácnosti?

Eliška: Úplně ve všem. Navrhuje mi třeba šaty – do Karlových Varů, na Českého lva. A máme štěstí, že náš byt se jen pomalu mění. V jednom pokoji už máme místo hranaté postele, co tam byla původně, kulatou. Ten byt je čím dál praktičtější a přitom i hezký, takže člověk nemusí nikam utíkat. Je prostě rád doma.

Už jste si zvykli, že jste veřejný pár?

Eliška: Zrovna včera jsme o tom mluvili, že to je tak jedna k pěti. Najde se pět hodných milých lidí, kteří přijdou, dají vám něco zadarmo, věnují vám knihu. Nebo jen chtějí, aby se jim Johan podepsal. Ale pak se vždycky najde jeden, co vám zkaží den. O tom ani nechci mluvit.

Jan: Milý lidi jsou ale všude. Třeba ti pánové na letišti...

Eliška: ...celníci. Ti nás pouštějí, jen se usmějou.

Jan: A dámy od celníků ožívají, když vidí Josefa. To se člověk až stydí.

Ty útoky se týkají vás osobně, nebo Národní knihovny?

Eliška: Jenom knihovny. A politiky.

Jan: No... po pravdě... jeden politik přešel z útoku na knihovnu na útok osobní. Já to snáším, ale nenávidím, že se to dotýká Elišky. Je nehorázné napadat ženu, a ještě k tomu v téhle její situaci. Za co? Ať ti zlí zalezou do díry jak krtci a ať si tam hnijou. Zajímavé je, že mezi těmi útočníky není žádná žena. Výhradně muži.

Pan Kaplický je znám svou neochotou dělat kompromisy. Jak se s takovým mužem žije?

Eliška: To se tak... musí postupně.

Jan: Ale ne! Prosím vás, kompromisy přece patří k životu. Nekompromisní musí člověk být v profesi. Já přece nebudu dělat knihovny v gotickém stylu. Nebo ve stylu socialistického realismu, což by tady snadno prošlo. Jinak dělám tisíc kompromisů denně. Nemůžete změnit svůj výraz. Být mladší třeba. Nebo bohatší. Kompromisujete denně, když se rozhodujete, co si můžete pořídit a co ne, co budete jíst. A když tadyhle Eliška nemá ráda šklubanky, no tak přece nemůžete tvrdit, že šklubanky jsou základ života. Člověk se musí spíš přiučovat.

Například čemu?

Jan: No že třeba opravdu nemůžu očekávat, že mi Eliška bude každý den telefonovat. A do některých věcí se radši nepletu.

Dne 15. září 2011 se měla stříhat páska při otevírání nové Národní knihovny. Co s tím projektem vlastně dneska je?

Eliška: Hlavně teď musíme opravovat nepravdy, co se o knihovně píšou. Lži se staly pravdou a lidi jsou zmatení. Schválně, jak to vidíte vy?

No, mám pocit, že je to u ledu.

Eliška: No vidíte. Ale soutěž zrušena nebyla a Johanův projekt prostě vyhrál. Národní knihovna je národa, tak pro to národ taky musí něco udělat, politici nám to neudělají. Pokud si každý řekne, že knihovna zřejmě nebude, tak opravdu nebude. Ale kde se budou uskláňovat knihy? Spišovatelé píšou pořád, knihy se množí – co bude dál? To je, jako kdyby nebyly porodnice.

Jan: Já pořád věřím, že naše Johanka bude jednou mít v knihovně na Letné třeba rande. I když několik šílených lidí s titulem vpředu i vzadu napsalo, že žádná knihovna vůbec být nemusí...

Eliška: ...a že se vyberou knihy, které budou uskladněné v Národní knihovně.

Jan: To je ale normální cenzura: Toto je brak, a toto bude uskladněno navěky, řekne komise. Podívejte se, zrušení mezinárodní architektonické soutěže, to by byl politický debakl. Že nejsou pozemky v pořádku, to je naprosto vymyšlená aféra... Nejdůležitější ale je to, co říká Eliška: Kde budou ty knihy? V dřevěných barácích někde v Holešovicích? Přestavět Klementinum by stálo dvojnásobek než novostavba a rozhodně by tam nemohl být ten úžasný automatický systém vyhledávání knih.

Eliška: Chystají se teď nové aktivity, například bude vypsána celonárodní sbírka na knihovnu. Ale my už politiky přesvědčovat nebudem.

Vy jste, paní Eliško, chtěla s Olgou Špátovou točit časosběrný dokument Oko nad Prahou o tom, jak se staví knihovna na Letné...

Eliška: ...ten film pořád točíme. Původně měl dokumentovat, jak roste stavba, jenže teď to vypadá, že to bude něco jako Harry Potter: Dali jsme se na cestu a jsme zkoušení různými zlými silami.

Jan: V poslední době se ve světě postavilo několik národních knihoven. V Německu se postavila, v Litvě se staví, v Británii to trvalo šestnáct let. Zúčastnili jsme se soutěže na francouzskou národní knihovnu, byli jsme druhí. A myslíte, že by se tam nějaká politická strana postavila proti národní knihovně?

Je pravda, že budete stavět koncertní centrum v Českých Budějovicích?

Jan: Ano. A probíhá to velice slušně. Děláme další studie, i finanční.

Eliška: V Budějovicích to jde, protože to není v Praze. Tam zkrátka vědí, že potřebují koncertní sál a že tam potom budou kvůli tomu jezdit turisté.

Jaké jsou teď nové trendy v architektuře? Hodně se mluví o ekologické šetrnosti.

Jan: Já bych řekl, že přijde kolosální revoluce a náš život se zásadně změní. Automobily zcela určitě budou na vodíkový, hybridní nebo ještě jiný pohon. To není hypotéza, o které se blábolí dvacet let, a všichni se nad tím za břicho popadají, to se zkrátka stane. Vždyť americký automobilový průmysl je v krachu, protože vyrábí zastaralé automobily. Krize to urychlí. A automobilka Ford, která teď nemá co dělat, může začít vyrábět třeba solární panely. To je totéž, jako když zmizely dostavníky, protože se objevil vlak. Nikdo už nejedí přes oceán lodí, letadlem to uděláte za osm hodin. A když bude zákon vyžadovat určité ekologické parametry nových budov, tak bude zkrátka architektura vypadat jinak. Když bude mít budova na střeše velký generátor nebo taky tři, nebude tam prostě místo pro holubičky nebo zlaté báně.

Řekli byste, že už se do Česka vrátil vkus? Dokonce třeba něco z prvorepublikové elegance?

Jan: To je těžká otázka. Tady je spousta vkusu a nevkusů, jako všude. Smutné je, že z české architektury po druhé světové válce se ve světě zná jediná věc, Hubáčkův televizní vysílač na Ještědu. Trošku málo. A přitom si tu všichni myslí, že jsou architektonická velmoc. To teda bohužel není pravda.

O Janu Kaplickém se říká, že jeho architektura má erotický podtext. Jaké to pro vás je slyšet, že ho k Národní knihovně inspirovaly křivky vašeho těla?

Eliška: To jsi řekl přímo, že mýma... křivkama?

Jan: No jo, to jsem řekl. To jsi u toho nebyla. Pravda je, že Národní knihovna by zcela určitě nebyla tvarově taková bez tady přítomné dámy. Dost možná, že by byla hranatá.

Eliška: Takže když se někomu knihovna nelíbí, vlastně se mu nelíbím já?!

Jan: A to tam, prosím vás, dejte.

Eliška: Ale já za ty tvary přece nemůžu! Takhle jsem se mamince narodila.

JAN KAPLICKÝ (1937), architekt. Vystudoval Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze, v roce 1968 emigroval do Velké Británie. Pracoval v ateliéru Renza Piana a Richarda Rogerse. V roce 1979 založil spolu s Davidem Nixonem architektonické studio Future Systems. Byl představitelem high-tech architektury, experimentoval s organickou architekturou inspirovanou přírodními tvary. Za stavbu obchodního domu Selfridges v Birminghamu získal významná ocenění. V Praze vyvolal širokou diskusi jeho vítězný návrh na novou Národní knihovnu. Realizována nebyla. S Amandou Leveté má syna Josefa. Několik dní po rozhovoru, 14. ledna 2009, v den, kdy se narodila jeho dcera Johanka, Jan Kaplický zemřel.

ELIŠKA KAPLICKÝ FUCHSOVÁ (1978), filmová producentka. Vystudovala produkci na FAMU. V jednadvaceti se zúčastnila pražské přednášky Jana Kaplického a na místě ho oslovila s nabídkou, že by o něm chtěla natočit film. Natáčení Profilu trvalo dva roky, sblížili se při něm, v roce 2007 se vzali.

9. 1. 2009

